

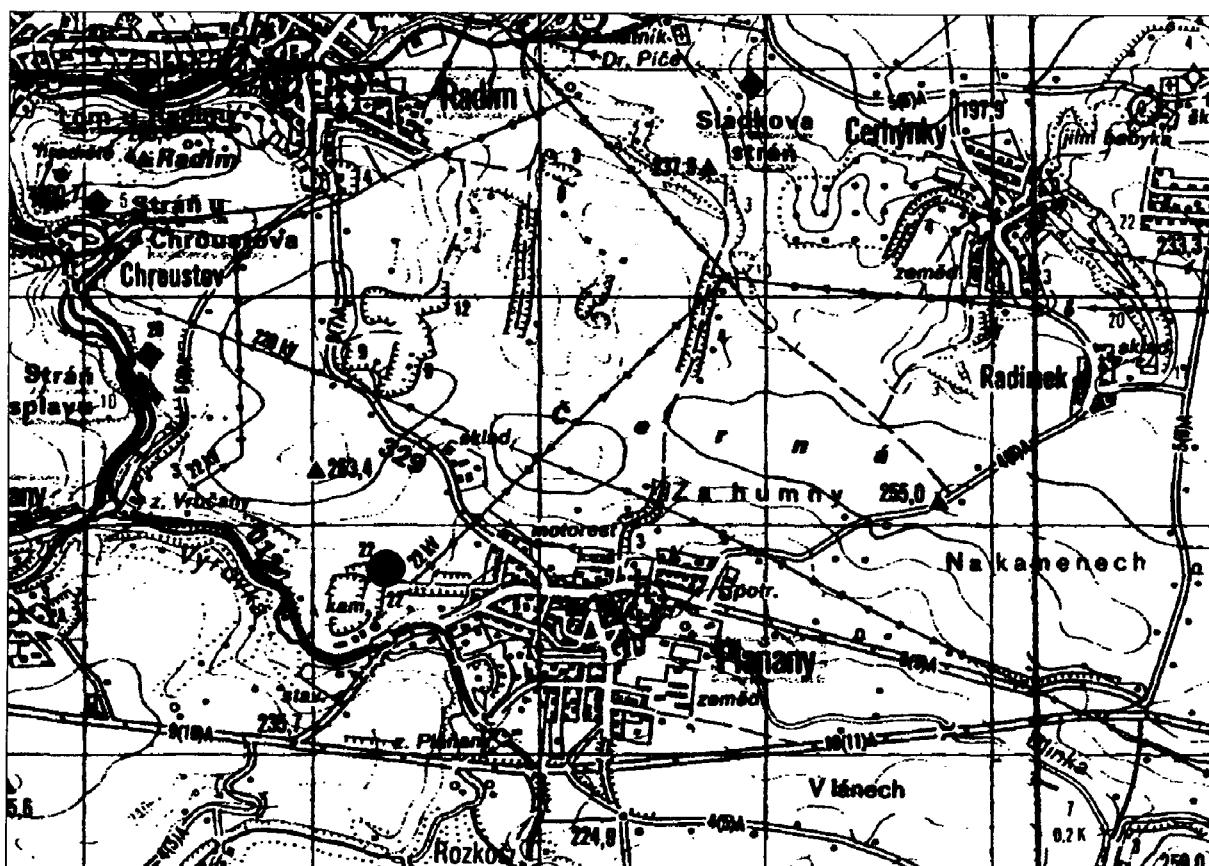
ZEMNICE KULTURY NÁLEVKOVITÝCH POHÁŘŮ Z PLAŇAN, OKR. KOLÍN

Jan Prostředník – Petr Šída – René Kyselý

1. ÚVOD

Na základě upozornění RNDr. Martina Košťáka z Přírodovědecké fakulty UK v Praze na přítomnost kamenných artefaktů v nadložní spraši ve stěně lomu v Plaňanech (okr. Kolín) jsme tuto lokalitu (*obr. 1*) navštívili 14. prosince 2000 spolu s J. Fridrichem a I. Sýkorovou. Při prvním ohledání jsme zjistili, že kameny vypadly z objektu, který se zahluboval do spraše z holocenní černoze. Objekt byl fotograficky dokumentován a ovzorkován.

Na základě zpracování informací z terénu bylo možné interpretovat objekt jako zemnice kultury nálevkovitých pohárů. Jedná se o další doklad jinak na našem území doposud nečetných staveb tohoto typu. Vedle námi pojednávané lokality byly zemnice této kultury nalezeny ještě v Praze-Babě a v Praze-Kbelích (*Havel 1982; Zápotocký 1978; Zápotocký 2000*).

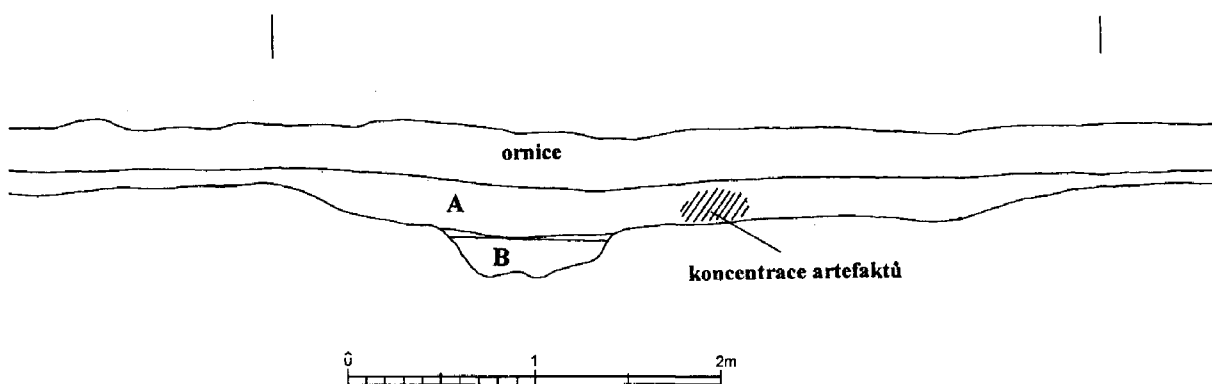

Obr. 1. Plaňany. Poloha lokality na výřezu mapy 1:50 000. Lokalita vyznačena černým kolečkem.

2. HISTORIE VÝZKUMU V OKOLÍ

Plaňany jsou v archeologii známy především díky nálezům získaným J. L. Píčem. Jedná se o „Trichterbecherurnen“, známé také pod názvem plaňanské poháry, které daly jméno horizontu nejstarší doby římské. Byly nalezeny v roce 1894 při průzkumu sídlištního objektu v průkopu na dvoře cukrovaru (*Píč 1897, 190–192*). Z katastru obce však pocházejí i četné další nálezy, dokumentující osídlení od neolitu po středověk (čísla nálezových zpráv a hlášení uložených v Archivu nálezových zpráv ArÚ AV ČR – viz soupis literatury a pramenů v závěru článku).

V roce 1999 prováděl Z. Mazač záchranný výzkum vyvolaný rozšiřováním kamenolomu. Na skryté ploše ve východní části kamenolomu prozkoumal celkem sedm sídlištních jam datovaných do doby bronzové, další jámy nebylo možné datovat. Objeven byl i jeden kostrový hrob datovaný rámcově do eneolitu. Námi vzorkovaný objekt se nacházel východně od této skryté plochy. Byl obnažen až při odtěžení spraše v nadloží těžných rul. Vzhledem k tomu, že byl překryt vrstvou nedokonale skryté ornice (sledovaný profil se nacházel pouze 1 m od haldy vzniklé při skrývce, z toho důvodu zde nedošlo k dokonalému skrytí), nemohl být z povrchu zaznamenán.

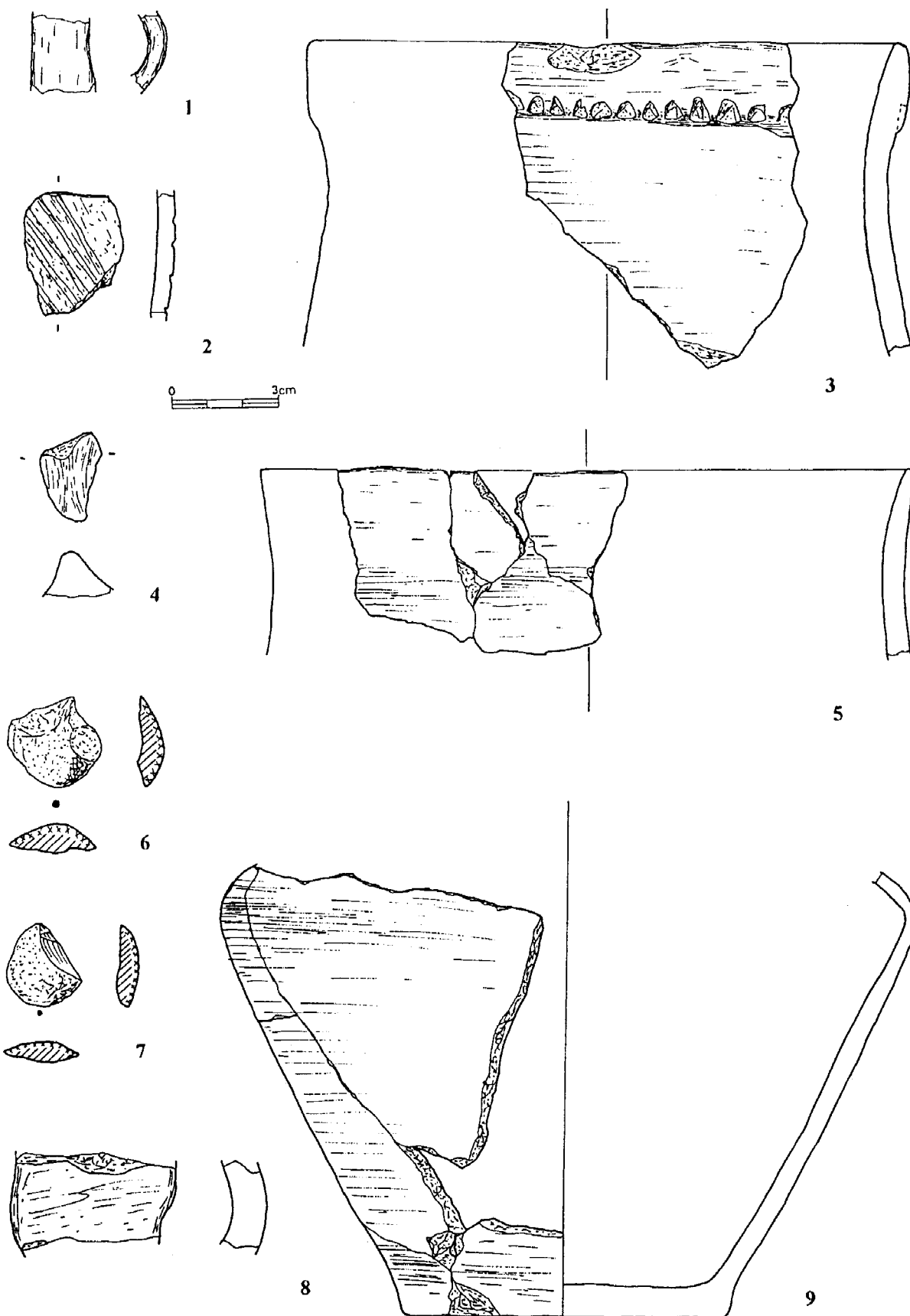

Obr. 2. Plaňany. Řez vzorkovaným objektem.

3. POPIS OBJEKTU

Objekt A byl zachycen v severojižním řezu na první etáži lomu (výška 3,5 m – celková výška stěny 50 m). Horní okraj objektu se nacházel v hloubce cca 1,3 m od současného povrchu (0,8 m ornice bylo odebráno při mechanické skrývce). V nadloží byla registrována uloženina o mocnosti 0,3–0,4 m (šedo-hnědá hlína sprašové konzistence – půdní typ na spraši). Délka objektu činila 4,5 m, do podloží se zahluboval 0,2–0,3 m, v severní polovině vycházela z bazální části objektu jáma o dochované délce 1 m (objekt B), která se zahlubovala do podloží od soudobého povrchu 0,6 m (objekty byly od sebe vertikálně odděleny vrstvičkou čisté spraše). Objekt B byl zaplněn tmavě hnědou hlínou bez jakýchkoli hrubých komponent. Objekt A měl ploché až mírně konkávní dno, nad jeho okrajem bylo možno registrovat relikt kulturní vrstvy, která naléhala na sprašové podloží v mocnosti 0,1 m (okraje kulturní vrstvy nebyly zjištěny). Objekt A byl vyplněn jednolitou uloženinou (tmavě hnědá hlína sprašové konzistence bez kamenů, s nálezy keramiky, mazanice, kostí a uhlíků). Při vzorkování jámy byly průběžně ve výplni nalézány drobné zlomky keramiky, pouze ve střední části se našla kumulace větších střepů a zvířecích kostí (obr. 2).

Ve vzdálenosti 30 metrů severně se nacházel další objekt, bohužel zcela nepřístupný (interpretován jako hliník).

Obr. 3. Plaňany, okr. Kolín, výběr nálezů. Popis nálezů viz text. 1–5, 8–9 – keramika; 6–7 – kámen.

4. KERAMICKÝ INVENTÁŘ

Kódy morfologie tvarů a výzdoby použity podle *M. Zápotockého (2000)*.

Zlomek páskového ouška koflíku, šedo hnědá barva, příměs písku a slídy, N povrch (rozměry: 20 x 16 x 5 mm) (*obr. 3:1*).

Zlomek mírně prohnutého hrdla nálevkovitého hrnce s arkádovým okrajem, uvnitř šedá, vně červeno-šedo hnědá barva, příměs písku, malých kamínků a slídy, N povrch (typ 162, okraj R 92, trojúhelníkový kolek, rozměry: 85 x 75 x 8 mm, průměr ústí 160 mm) (*obr. 3:3*).

Zlomek prohnutého vysokého hrdla hrnce, uvnitř šedočerná, vně tmavá šedo hnědá barva, příměs písku, malých kamínků a slídy, uvnitř hladký, vně N povrch (rozměry: 90 x 78 x 8 mm, vnitřní průměr hrdla 310 mm) (*obr. 4:2*).

Zlomek nálevkovitě prohnutého hrdla, uvnitř černošedá, vně šedo hnědá barva, příměs písku, slídy a ojedinělých kamínků, hladký povrch (rozměry: 36 x 26 x 5 mm, průměr ústí 70 mm) (*obr. 5:3*).

Zlomek nálevkovitě prohnutého hrdla, šedo hnědá barva, příměs písku a slídy, hladký povrch (rozměry: 24 x 20 x 4 mm, průměr ústí 110 mm) (*obr. 5:2*).

Zlomek mísy se zalomenou stěnou, černá šedo hnědá barva, uvnitř N, vně hladký povrch, příměs písku, slídy a ojedinělých kamínků (mísy typu 522, rozměry 20 x 18 x 6 mm, průměr ústí 230 mm) (*obr. 4:6*).

Zlomek mírně prohnutého hrdla hrnce, pod okrajem plastická páska, uvnitř hnědá, vně šedo hnědá barva, uvnitř hladký povrch, vně N povrch, příměs písku a slídy (rozměry: 30 x 20 x 7 mm, průměr ústí 210 mm) (*obr. 4:4*).

Čtyři zlomky mírně prohnutého hrdla nádoby, uvnitř červeno hnědá, vně šedočerná barva, hladký povrch, příměs písku a slídy (rozměry: 78 x 47 x 5 mm, průměr ústí) (*obr. 3:5*).

Dva zlomky nálevkovitě rozšířeného hrdla, červeno hnědá barva, N povrch, nekvalitní vrstevnatý výpal (odlomen vnitřní část okraje), příměs písku a slídy (okraj R 92, kolek 150, rozměry: 50 x 35 x 4 mm, průměr ústí vnitřní 190 mm) (*obr. 4:5*).

Deset zlomků z dolní části kónické nádoby (pravděpodobně nálevkovitého poháru – typ 151?) s výškou výdutí 110 mm a průměrem 190 mm, uvnitř červeno hnědá, vně okrová barva, uvnitř N, vně hladký povrch, příměs písku, slídy a ojedinělých kamínků (rozměry: výška 125 mm, max. výduť 190 mm, dno 87 mm, síla střepu 5–7 mm) (*obr. 3:9*).

Zlomek výdutí a části hrdla nálevkovitého poháru (?), uvnitř černošedá, vně hnědočerná barva, N povrch, příměs písku, slídy a ojedinělých kamínků (rozměry: 69 x 45 x 7 mm, vnější průměr výdutí 100 mm) (*obr. 5:6*).

Zlomek baňaté výdutí nádoby s náběhem na ouško (páskové?), šedo hnědá barva, hladký povrch, příměs písku a slídy (rozměry: 27 x 23 x 5 mm, průměr výdutí 110 mm) (*obr. 6:6*).

Zlomek dolní části nádoby, uvnitř černošedá, vně hnědošedá barva, uvnitř N povrch, vně povrch drsněný hrubým slámováním, příměs písku a slídy (rozměry: 53 x 46 x 6 mm, průměr dna 110 mm) (*obr. 5:4*).

Zlomek dolní části masivní silnostěnné nádoby, uvnitř červeno okrová, vně šedo hnědá barva, povrch uvnitř písčité, vně povrch drsněný hrubým slámováním, příměs písku, slídy a kamínků (rozměry: 62 x 37 x 10 mm, průměr dna 160 mm) (*obr. 4:3*).

Zlomek silnostěnného dna masivní nádoby, povrch písčité, tmavé hnědošedé barvy, příměs písku, slídy a kamínků (rozměry: 62 x 55 x 12 mm, průměr dna 150 mm) (*obr. 5:10*).

Zlomek výdutí hrnce s povrchem drsněným slámováním, uvnitř N povrch, černo hnědá barva, příměs písku a slídy (rozměry: 85 x 70 x 7 mm, průměr výdutí 230 mm) (*obr. 4:1*).

Zlomek výdutí hrnce s povrchem drsněným slámováním, uvnitř N povrch, vně hnědočervená, uvnitř červeno okrová, příměs písku a slídy (rozměry: 55 x 45 x 10 mm, průměr výdutí 145 mm) (*obr. 5:9*).

Zlomek z těla nádoby s povrchem drsněným slámováním, barva vně okrová, uvnitř hnědošedá, příměs písku a slídy (rozměry: 26 x 20 x 4 mm, průměr výdutí 150 mm) (*obr. 5:5*).

Zlomek z těla nádoby s povrchem drsněným slámováním, uvnitř hladký povrch, barva vně okrová, uvnitř hnědošedá, příměs písku a slídy (rozměry: 55 x 32 x 6 mm) (*obr. 5:1*).

Zlomek z těla nádoby s povrchem drsněným slámováním, barva vně okrová, uvnitř hnědošedá, příměs písku a slídy (rozměry: 33 x 27 x 4 mm) (*obr. 3:2*).

Zlomek z těla nádoby s povrchem drsněným slámováním, barva vně okrová, uvnitř hnědošedá, příměs písku a slídy (rozměry: 35 x 33 x 5 mm, průměr výdutí 140–150 mm) (*obr. 5:7*).

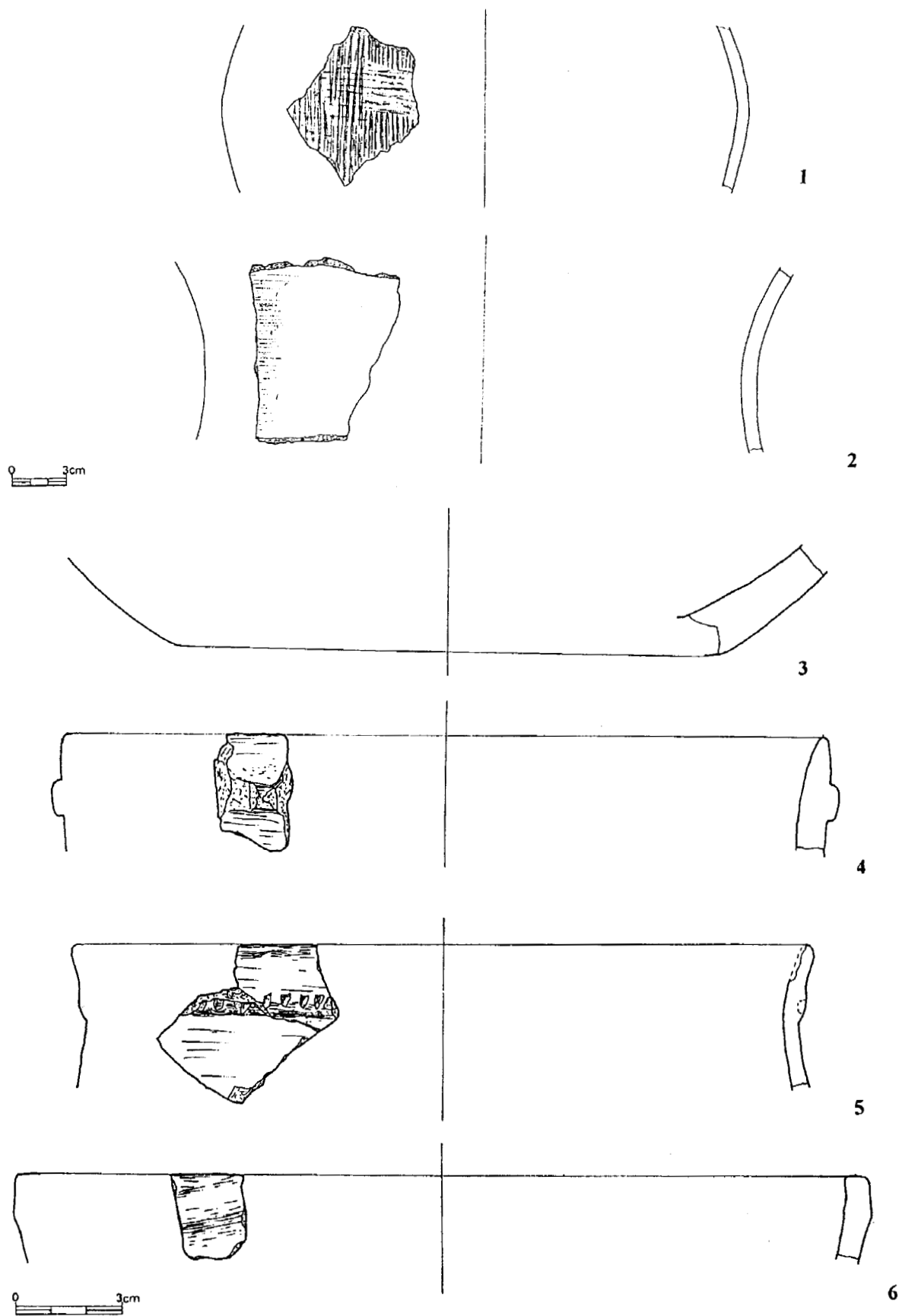
Zlomek širokého páskového ucha džbánu nebo amfory, uvnitř písčité, vně hladký povrch, hnědá barva, příměs písku a slídy (rozměry: 45 x 22 x 9 mm) (*obr. 3:8*).

Malý zlomek páskového ucha džbánu nebo amfory, červeno okrová barva, N povrch, příměs písku a slídy (rozměry 20 x 15 x 10 mm) (*obr. 3:4*).

Zlomek páskového ucha džbánu, červeno okrová barva, N povrch, příměs písku a slídy (rozměry 45 x 38 x 12 mm) (*obr. 6:3*).

26 zlomků atypické keramiky – N povrch, příměs písku a slídy, ojediněle drobné kamínky, zlomky užitkové keramiky.

Z výplně objektu získáno 6 fragmentů mazanice, na dvou lze registrovat vyhlazenou vápennou krustu – pravděpodobně se jedná o doklad líčení stěny chaty (*obr. 6:7–8*).

Obr. 4. Plaňany, okr. Kolín, výběr nálezů. Popis nálezů viz text. 1-6 – keramika.

5. KAMENNÁ INDUSTRIE

Relativně nečetnou kolekci kamenné industrie pocházející z objektu A představuje 21 artefaktů. Přehled typů a použitých surovin podává *tabulka 1*. Nejčetněji jsou v souboru zastoupeny prosté manuporty (6 kusů, 28,6 %). Ty představují do objektu donesenou surovinu, která nebyla podrobena takovému použití, které by na ni zanechalo viditelné stopy. Druhou nejčetnější skupinou jsou termofrakty (4 kusy, 19 %). Jde o fragmenty vzniklé tepelným namáháním suroviny. Nejpravděpodobněji se jedná o torza varných kamenů. Dvěma kusy jsou zastoupeny úštěpy a amorfni zlomky (9,5 %). Jde o produkty cíleného formování kamenné suroviny, které svědčí o výrobě kamenné štípané industrie. Ostatní typy artefaktů jsou zastoupeny pouze jedním kusem (4,8 %). Jedná se o brousek, čepel, čepel s leskem, fragment čepele s obloukovitě retušovaným bokem, nůž, otloukač a sekáč. Otloukač a brousek svědčí o výrobě kamenné štípané a broušené industrie. Čepel je běžným produktem výroby štípané industrie a jako taková slouží nejčastěji jako polotovár pro další výrobu nástrojů. Čepel s leskem dokládá zemědělskou výrobu na sídlišti. Stejně tak čepel s obloukovitě retušovaným bokem sloužila nejspíše jako součást srpů. Nůž a sekáč jsou běžnými nástroji na sídlišti, které mohou plnit mnoho rozdílných funkcí.

Tab. 1. Plaňany. Přehled zastoupení typů kamenné industrie v závislosti na surovině.

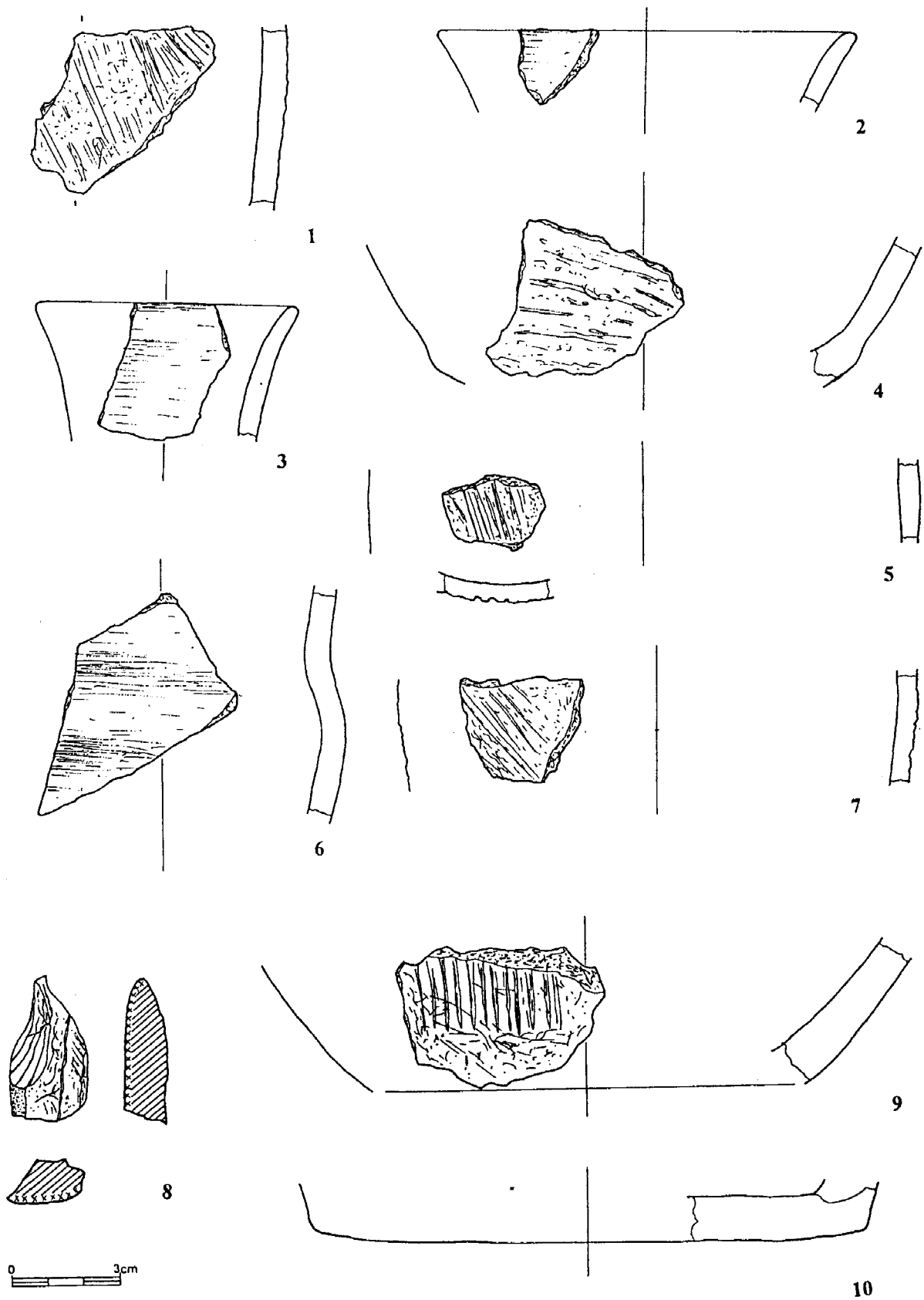
	čedič	chalcedon	křemen	ortorula	pararula	pazourek	pískovec	rohovec	Celkem	%
amorfni zlomek				1				1	2	9,5
brousek							1		1	4,8
čepel						1			1	4,8
čepel s leskem 2b						1			1	4,8
čepel s obloukovitě retušovaným bokem			1						1	4,8
manuport	1		3	1	1				6	28,6
nůž			1						1	4,8
otloukač			1						1	4,8
sekáč					1				1	4,8
termofrakt			1	3					4	19,0
úštěp		1	1						2	9,5
Celkem	1	2	7	5	2	2	1	1	21	
%	4,8	9,5	33,3	23,8	9,5	9,5	4,8	4,8		

Mezi surovinami v kolekci převažuje křemen (7 kusů, 33,3 %). Je spojen především s manuporty, nožem a otloukačem (vedle toho se vyskytuje i mezi termofrakty a úštěpy). Druhou nejvíce zastoupenou surovinou je ortorula (5 kusů, 23,8 %). Ta se vyskytuje především mezi termofrakty, vedle toho ji můžeme najít i mezi manuporty a amorfni zlomky. Dvěma kusy (9,5 %) je zastoupen chalcedon, pararula a pazourek. Z chalcedonu je vyroben 1 úštěp a čepel s obloukovitě retušovaným bokem. Z pararuly je vyroben sekáč a můžeme k ní přiřadit i jeden manuport. Pazourek posloužil k výrobě čepele a čepele s leskem. Ostatní suroviny jsou zastoupeny již pouze jedním kusem. Jedná se o čedič, pískovec a blíže neurčený rohovec.

Podle vzdálenosti nalezišť surovin můžeme naši kolekci rozdělit do tří skupin. Mezi suroviny místní lze počítat čedič, křemen, ortorulu a pararulu. Čedič a křemen pocházejí z terasového materiálu, ruly ze sutí i terasových šterků. Jejich výchozem může být i obnažená mezozoická příbojová fácie, která se nachází v podloží lokality. Výchozy těchto surovin můžeme hledat v blízkém okolí lokality, do vzdálenosti maximálně 10 km. Do této skupiny patří celkem 15 artefaktů (71,4 %).

Surovinou pocházející ze střední vzdálenosti (okolo 20 km) je pískovec. Křída tvoří sice podloží spraší, v těsném okolí lokality se však nevyskytují pískovce. Původ materiálu pro brousek tak můžeme hledat nejspíše ve vzdálenějších výchozech cenomanu. Do této skupiny patří 1 artefakt (4,8 %).

Poslední skupinu tvoří suroviny, pocházející ze vzdálenosti větší než 50 km, které můžeme označit jako velmi vzdálené. Patří sem jednak pazourek a nejspíše i rohovec, pocházející z oblasti na sever od pohraničních hor (vzdálenost minimálně 100 km), a dále chalcedon, jehož původ můžeme hle-

Obr. 5. Plaňany, okr. Kolín, výběr nálezů. Popis nálezů viz text. 1-7, 9-10 – keramika; 8 – kámen.

dat nejspíše v podkrkonošském permokarbonu (Kozákov a okolí – vzdálenost transportu 55 km). Do této skupiny lze zařadit celkem 5 artefaktů (23,8 %).

V naší kolekci tak převažují suroviny místní, které však pro svou nízkou kvalitu mohly sloužit jako materiál pouze pro některé druhy artefaktů. Kvalitní štěpné suroviny se v okolí lokality nevyskytují a byly dopravovány ze značných vzdáleností. Díky tomu je poměrně výrazně zastoupena i skupina dalekých surovin. Zcela zřejmý je vztah k severu, který můžeme spojit nejspíše s komunikací vedoucí údolím Cidlíny a Mrliny směrem do Podkrkonoší a dále na sever.

Na závěr zbývá konstatovat, že i když je naše kolekce početně malá, představuje významnou sondu do ekonomického chování lidí ve starém eneolitu. Musíme si uvědomit, že pochází pouze z omezeného vzorkování řezu objektu. Lze se tedy pouze dohadovat, jaké nálezové bohatství objekt ve skutečnosti obsahoval.

Soupis nálezů

1. čepel s leskem 2b, surovina: pazourek, původ suroviny: fragment, délka: 4,72 cm, šířka: 1,94 cm, výška: 0,48 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ano, přítomen křemičitý lesk: ano, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: BC, poznámka: v místě lesku přirostřování ventrální retuš (obr. 6:1).

2. čepel, surovina: pazourek, původ suroviny: fragment, délka: 2,32 cm, šířka: 1,19 cm, výška: 0,54 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ano, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: BC (obr. 6:5).

3. čepel s obloukovitě retušovaným bokem, surovina: chalcedon, původ suroviny: hlíza, délka: 2,01 cm, šířka: 2,01 cm, výška: 0,71 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: B, poznámka: fragment (obr. 6:2).

4. úštěp, surovina: chalcedon, původ suroviny: hlíza, délka: 2,26 cm, šířka: 2,18 cm, výška: 0,58 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: – (obr. 3:7).

5. nůž, surovina: křemen, původ suroviny: valoun, délka: 3,89 cm, šířka: 2,17 cm, výška: 1,24 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: – (obr. 5:8).

6. amorfní zlomek, surovina: rohovec, původ suroviny: fragment, délka: 2,58 cm, šířka: 2,2 cm, výška: 0,47 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

7. otloukač, surovina: křemen, původ suroviny: valoun, délka: 3,4 cm, šířka: 3,25 cm, výška: 1,5 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

8. brousek, surovina: pískovec, původ suroviny: fragment, délka: 9,9 cm, šířka: 7,6 cm, výška: 3,7 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ano, typ fragmentu čepele: – (obr. 6:9).

9. manuport, surovina: křemen, původ suroviny: valoun, délka: 3,65 cm, šířka: 2,85 cm, výška: 1,58 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

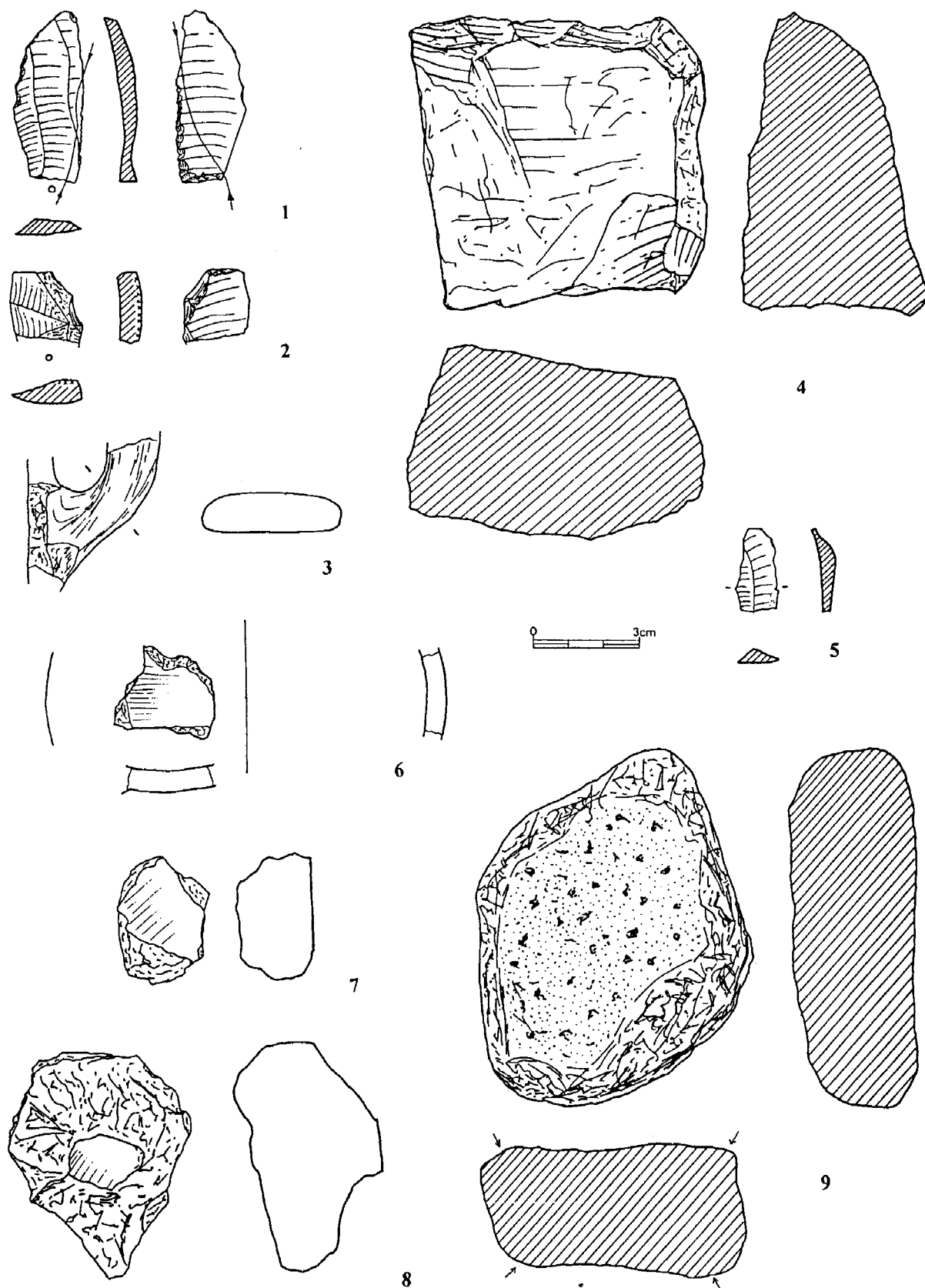
10. manuport, surovina: čedič, původ suroviny: valoun, délka: 3,02 cm, šířka: 1,55 cm, výška: 1,22 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

11. termofrakt, surovina: ortorula, původ suroviny: valoun, délka: 2,82 cm, šířka: 2,11 cm, výška: 1,38 cm, opáleno: ano, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

12. manuport, surovina: ortorula, původ suroviny: valoun, délka: 6,88 cm, šířka: 4,49 cm, výška: 1,41 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

13. amorfní zlomek, surovina: ortorula, původ suroviny: fragment, délka: 1,86 cm, šířka: 1,35 cm, výška: 0,54 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

14. termofrakt, surovina: křemen, původ suroviny: valoun, délka: 5,8 cm, šířka: 4,18 cm, výška: 3,51 cm, opáleno: ano, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

Obr. 6. Plaňany, okr. Kolín, výběr nálezů. Popis nálezů viz text. 3, 6 – keramika; 1–2, 4–5, 9 – kámen; 7–8 – ma-
zanice.

15. úštěp, surovina: křemen, původ suroviny: valoun, délka: 2,46 cm, šířka: 2,59 cm, výška: 0,8 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: – (obr. 3:6).

16. manuport, surovina: křemen, původ suroviny: valoun, délka: 3,25 cm, šířka: 2,5 cm, výška: 1,78 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

17. manuport, surovina: křemen, původ suroviny: valoun, délka: 3,75 cm, šířka: 3,24 cm, výška: 2,06 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

18. termofrakt, surovina: ortorula, původ suroviny: valoun, délka: 4,09 cm, šířka: 4,12 cm, výška: 1,36 cm, opáleno: ano, přítomna valounová kůra: ano, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

19. termofrakt, surovina: ortorula, původ suroviny: fragment, délka: 4,87 cm, šířka: 4,12 cm, výška: 0,9 cm, opáleno: ano, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

20. manuport, surovina: pararula, původ suroviny: fragment, délka: 3,82 cm, šířka: 3,18 cm, výška: 1,54 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ne, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: –.

21. sekáč, surovina: pararula, původ suroviny: fragment, délka: 8,25 cm, šířka: 8,22 cm, výška: 5,28 cm, opáleno: ne, přítomna valounová kůra: ne, přítomno opotřebení hran: ne, přítomen křemičitý lesk: ne, opracováno štípáním: ano, opracováno broušením: ne, typ fragmentu čepele: – (obr. 6:4).

6. OSTEOLOGICKÉ NÁLEZY

Z objektu pochází celkem 21 fragmentů zvířecích kostí. Identifikovány byly tyto druhy: skot domácí a ovce/koza. Relativně dobře zachovaná distální část humeru skotu ukazuje na jedince velkých rozměrů (téměř velikosti pratura). Radius ovce/kozy je okousán, pravděpodobně psem. Zastoupení anatomických částí ukazuje *tabulka 2*.

	<i>Bos primigenius f. taurus</i>	<i>Ovis/Capra</i>	Large mammal	Undetermined mammal	CELKEM
?			4	8	12
Molar 1/2 inferior		1			1
Molar superior	2				2
Molar/praemolar superior	2				2
Scapula			1		1
Humerus	1				1
Radius		1			1
Ulna	1				1
CELKEM	6	2	5	8	21

Tab. 2. Plaňany. Zastoupení druhů mezi zvířecími kostmi z objektu A.

7. ZÁVĚR

Nalezený objekt A můžeme s jistou dávkou tolerance interpretovat jako polozemnici kultury nálevkovitých pohárů. Objekty tohoto typu byly v Čechách u KNP doloženy na sídlišti v Praze-Dejvicích (Havel 1986). Jednalo se o sedm objektů, z nichž je pět průkazných. Šlo o zahloubené jámy oválného až obdélníkového půdorysu s plochým dnem, jedním až dvěma ohništi a využitelnou obytnou plochou 5,5 až 16 m². Zvláštní funkci měla zřejmě zahloubená chata 1/78, která ležela odděleně od ostatních objektů a měla užžitnou plochu 80 m² (Zápotocký 2000, 180, Abb. 58). Sídliště je datováno do pozdního balberského horizontu, Analogii k námi nalezenému objektu A lze nalézt v objektu 46/77 (Zápotocký 2000, Abb. 58), kde se shodují ve straně o délce 4,5 m. Další objekty interpretovatelné jako doklady sídlení pocházejí z Hostovic a ze Kbel (Zápotocký 1978, 241). Jejich půdorysy jsou však nepravidelné a mezi chaty je řadí jen nalezená ohniště v interiéru

24 zlomky typické keramiky, které jsou dokumentovány kresebně, tvoří homogenní nálezový soubor. Lze jej datovat do staršího stupně (Baalberg) kultury nálevkovitých pohárů. Registrujeme zlomky nálevkovitých pohárů, zlomky arkádových okrajů, páskových uch baalberských džbánů, amfor a zlomek mísy se zalomenou stěnou. Vzhledem k absenci chronologicky citlivých prvků nelze soubor přiřadit konkrétní fázi staršího stupně kultury nálevkovitých pohárů.

LITERATURA A PRAMENY

- Nálezové zprávy a hlášení uložené v Archivu nálezových zpráv ArÚ AV ČR:* čj. 2304/31, čj. 2321/31, čj. 560/39, čj. 3247/41, čj. 3892/41, čj. 5063/41, čj. 5064/41, čj. 5065/41, čj. 5607/41, čj. 5608/41, čj. 5817/41, čj. 6016/41, čj. 1538/46, čj. 1546/46, čj. 1548/46, čj. 1803/46, čj. 6070/46, čj. 6473/46, čj. 6498/46, čj. 6501/46, čj. 5460/48, čj. 1984/50, čj. 2387/50, čj. 2708/50, čj. 3124/50, čj. 3636/50, čj. 4921/50, čj. 4953/50, čj. 787/50, čj. 2305/51, čj. 2677/70, čj. 2121/73, čj. 3834/75, čj. 3736/83, čj. 5174/95, čj. 1160/99. Havel, J. 1986: Baba – výšinné sídliště kultury nálevkovitých pohárů v Praze 6-Dejvicích. Praha.
- Piř, J. L. 1897: Archaeologický výzkum ve středních Čechách, Památky archeologické 17, 1896–97, 175–192.
- Zápotocký, M. 1978: Kultura nálevkovitých pohárů a civilizace staršího eneolitu. In: Pleiner, R. – Rybová, A. (eds.): Praveké dějiny Čech. Praha, 236–245.
- Zápotocký, M. 2000: Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen, Památky archeologické – Supplementum 12. Praha.

A FUNNEL BEAKER CULTURE SUNKEN HUT FROM PLAŇANY (KOLÍN DISTRICT)

In December 2000 a sunken feature was found in a quarry wall at Plaňany (Kolín district – the eponymous findspot of the Plaňany beakers of the Early Roman period). The upper edge of the feature lay at a depth of some 1.3m below the present surface (0.8m of ploughsoil were mechanically removed). Layers 0.3–0.4m thick were recorded in the overburden (a grey-brown clay of loess consistency – loess soil type). The feature was 4.5m long, and was sunk some 0.2–0.3m into the subsoil. In the sampling pits small ceramic sherds were occasionally found, with an accumulation of larger sherds and animal bones appearing only in the central section. In all 50 ceramic fragments (24 type pieces) were recovered from the fill, along with 6 pieces of burnt clay, on two of which a smooth calcareous crust can be distinguished – probably evidence of the facing of the hut walls. Further a collection of stone industry (21 artefacts – see Table 1) was found. In all, 21 fragments of animal bone (Table 2) were recovered, with the species being identified domestic cattle and sheep/goat. The relatively well preserved distal part of a cattle humerus shows an individual of large dimensions (almost the size of an aurochs). A sheep/goat radius has been bitten (probably by a dog).

Feature A may be interpreted as a semi-sunken hut and dated to the earlier phase of the Funnel Beaker culture. Features of this type have been registered in Bohemia for the Funnel Beaker culture at the Prague-Dejvice settlement (Havel 1986, Zápotocký 2000) – an analogy to feature A may be found in feature 46/77 at the latter site (Zápotocký 2000, Fig. 58) which has a similar length of 4.5m. Further features interpreted as evidence for settlement are known from Hostivice and Kbely (Zápotocký 1978, 241).

JAN PROSTŘEDNÍK
OKRESNÍ MUZEUM ČESKÉHO RÁJE, SKÁLOVA 71, 511 01 TURNOV

PETR ŠÍDA
ÚSTAV PRO PRAVĚK A RANOU DOBU DĚJINNOU UNIVERZITY KARLOVY, CELETNÁ 20, 110 00 PRAHA 1

RENĚ KYSELÝ
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, LETENSKÁ 4, 118 00 PRAHA 1